

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 316.334.55:347.761(497.452)"18"

Prejeto: 19. 5. 2016

Gorazd Stariha

dr., arhivski svetnik, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko Kranj, Savska cesta 8, SI-4000 Kranj
E-pošta: gorazd.stariha@guest.arnes.si

Občina Dovje in njeni gozdovi

IZVLEČEK

V procesu razslojevanja vaškega prebivalstva v 19. stoletju so vaščani dovške občine leta 1844 sklenili razdeliti do tedaj skupne gozdove. V predstavljenem dogajanju ob delitvi gozdov, plačevanju občinskega pastirja in sekvestraciji se po eni strani izraža enotnost vaške skupnosti najprej v odstavljanju občinskega rihtarja, potem v sklicevanju na stare običaje, zasedanjih občinskega odbora, ki so bila bolj zasedanja vaške skupnosti, nadalje v pooblastilih soobčanom, ki so jim najbolj zaupali, do enotnega in vsesplošnega upora cele občine oblastnim organom, ko so hoteli zaščititi skupno lastnino. Po drugi strani pa je opazen nastop novega »duha časa«, ko vaški povzpelniki, tako kot povsod, niso bili več zadovoljni s starim izenačevalnim povprečjem, kar najbolj kaže želja po razdelitvi skupne lastnine in boj za čim večji delež. V takšnih razmerah so seveda izgubljali veljavo tudi stari običaji, vezani na enakopravno skupnost.

KLJUČNE BESEDE

Dovje, Mojstrana, 19. stoletje, občinska paša, sekvestracija, občinski rihtarji, vaški župani, gospodstvo Loka, fužina Sava

ABSTRACT

THE DOVJE MUNICIPALITY AND ITS FORESTS

During the process of stratification of the village population in the 19th century the inhabitants of the Dovje Municipality decided in 1844 to divide what had previously been common forests. The described developments surrounding the division of forests, the reimbursement of the municipal shepherd and the sequestration reveal, on the one hand, the unanimity of the village community in deposing the village mayor and judge, invoking old customs, municipal council or rather village community sittings, granting authorisations to most trusted fellow villagers, as well as a united and general revolt of the entire municipality against the authorities to protect their common property. On the other hand, the same period witnessed the first visible signs of the new "zeitgeist", when the village social climbers, just like everywhere else, began to show a growing discontent with the old equalising average, which was best expressed in the desire to divide common property and the scramble for the greatest possible share. Such conditions undoubtedly also led to the diminishing value of old customs that epitomised equal community.

KEY WORDS

Dovje, Mojstrana, 19th century, common grazing, sequestration, municipal judges, village mayors, Loka seignior, Sava ironworks

V prvi polovici 19. stoletja so bili lastniki gozdov v veliki večini deželni knez (erar) in gosposčine. Da bi tudi kmetje prišli do nujno potrebnega lesa za svoje potrebe, so imeli v teh gozdovih služnostne pravice do lesa, pa tudi druge, na primer do paše. Posebne pravice do drvarjenja so imele tudi fužine, ki so bile velik porabnik lesa in so bile glede izkoriščanja gozdov s kmeti ponavadi v sporu (kmetje so sicer fužinam prodajali les in oglje, vendar so si fužine prizadevale, da bi gozdove izkoriščale čim bolj neposredno).

Prelom v lastništvu in izkoriščanju gozdov je predstavljala zemljiška odveza (1849), nato pa odprava služnosti. Po zemljiški odvezi leta 1849 je prihajalo do razprtij in prekomernega izkoriščanja gozdov z vseh strani, kar je oblast hotela ustaviti s politično sekvestracijo gozdov leta 1854, to pa je privedlo do novih zapletanj in nepravilnosti.¹

Začetek delitve gozdov in rihtar Jožef Vilman

Leta 1841 se je na Dovjem dogajal manjši punt. Občani so namreč kar sami odstavili od oblasti postavljenega občinskega rihtarja Jožefa Vilmana, s čimer pa se ni strinjal okrajni komisariat Kranjska Gora, ki je samovoljno odstavitev zavrnil. Na odločbo komisariata se je enajst »odstaviteljev« pritožilo, vendar jih je komisariat ponovno zavrnil. Dovškim občanom je pojasnil, da je samovoljna, pa čeprav menda od cele občine zahtevana odstavitev tedanjega občinskega rihtarja Jožefa Vilmana in obenem postavitve novega, Janeza Anzelna, za okrajni komisariat nična, proti predpisom upravne uredbe iz leta 1814,² po kateri je imenovanje občinskega rihtarja izključno v pristojnosti okrajne gosposke. Komisariat je v zvezi s tem zaslišal prebivalce in ugotovil, da bi Vilmana hoteli zaradi domnevno samovoljnega ravnanja z občinskimi gozdovi in zemljišči zamenjati zgolj nekateri, ostalim pa da je vseeno, ali je rihtar Vilman ali kdo drug. Šlo naj bi torej le za osebno sovraštvo nekaterih proti Vilmanu, nikakor pa ne za odpor cele občine. Po drugi strani pa je komisariat tudi rihtarja Vilmana opomnil, da je strogo prepovedano vsakršno samovoljno ravnanje z občinskimi gozdovi, zemljišči in sploh z občinskim premoženjem. Puntarskim občanom so za samovoljno odstavitev rihtarja izrekli le strog opomin, če bi se še kdaj polotili poseganja v pravice okrajne gosposke, pa so jim grozile zaporne kazni.³

Dovžanom je šlo v nos, da je rihtar Vilman bra-

tu Gašperju odkazal posek v občinskem gozdu, in so mu les, ki ga je pripravil, vzeli. Sodišče je nazadnje odločilo, da lahko Gašper Vilman glede odškodnine za odvzeti les za kurjavo uporabi redno pravno pot, protizakonito postavljeni rihtar Anzel in še en Dovžan pa sta morala na prestajanje zaporne kazni, in sicer prvi za tri dni, drugi pa za dvanajst ur.⁴

A Dovžani so vztrajali pri svojem. Tako je jeseni 1842 pet predstavnikov občine zbralo in poslalo 81 podpisov občanov Mojstrane in Dovjega za odstavitev rihtarja Jožefa Vilmana.⁵ Nezadovoljni občani so potegnili na plano tudi to, da je bil Vilman leta 1825 kaznovan zaradi ponarejene odpustnice. Okrajni komisariat ga je zagovarjal, da se je to zgodilo že pred osemnajstimi leti, od takrat pa da je Vilmana sama poštenost in da je občinski rihtar v zadovoljstvo okrajne gosposke neprekinjeno že deset oziroma dvanajst let. V času od svoje kaznovanosti si je pridobil takšno zaupanje, da ga je okrajna gosposka Bela Peč postavila za občinskega rihtarja, državna gosposka Loka kot zemljiško gospostvo občine Dovje pa za gosposčinskega župana (*Supan*) oziroma skrbnika (*Amtmann*)⁶ zemljiške gosposčine. Ta madež naj bi iz sebičnih vzrokov na plano privlekla peščica v svoj prav zaverovanih, prej da to ni motilo nobenega občana in večine še sedaj ne briga. Zadeva je bila za okrajni komisariat končana, in če bi si drznili s tem ponovno vznemirjati oblasti, bodo te prisiljene poiskati kolovodje in jih kaznovati.⁷

Udarec je vrnil tudi protizakonito odstavljeno rihtar Vilman. Dobil je štiri podpornike, ki so okrajnemu komisariatu v Kranjski Gori naznanili, da samovoljno nastavljeni vodji občine pod imenom »*Srenski Schepan*« ali »*Srenski Richtar*«, in sicer Janez Anzl od jurišvega 1841 do 1842, od takrat dalje pa Jakob Pernel vulgo Golob, z zakotnim pisaštvom zapravljata občinski denar za nekoristne procese in prazna pota ter da podpisani občani prosijo komisariat, naj jima ukaže pokazati stanje občinske blagajne in čemu so bili namenjeni izdatki.

S komisariata so samooklicanemu rihtarju ponovno zagrozili, da do tega nima nobene pravice in da bo sledila kazen.⁸

Jožef Vilman je bil tako še naprej formalno, od gosposke postavljeni rihtar, ki pa že davno ni več užival splošnega zaupanja občanov. Spomladi 1845 sta Janez Guzel in Matija Lavtižar kot pooblaščenca Dovjega in Mojstrane pisala na kresijo, da sta se

⁴ Prav tam, a. e. 67, 28. 2. 1842.

⁵ Prav tam, a. e. 67, 11. 9., 29. 11. 1842.

⁶ »... zum Grundobrigkeitl. Supan oder Amtmann ...« Izrazi rihtar, občinski predstojnik in župan v različnih obdobjih niso imeli povsem enakega pomena, njihova nedosledna raba v sodobnih virih pa še dodatno otežuje jasno razlikovanje med njimi. Za temo in obdobje tega članka poenostavimo, da so bili rihtarji imenovani od gosposke (1814–1849), župani pa so bili voljeni predstavniki občine po letu 1849.

⁷ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 67, 31. 12. 1842.

⁸ Prav tam, a. e. 68, 31. 5. 1843.

¹ Vprašanje lastništva gozdov in služnosti skozi čas je zelo razvejano in obširno. O tem lahko veliko več zremo v delu Alenke Kačičnik Gabrič: »To smemo že tako dolgo«. *Kmečke služnosti in njihova odprava*, kjer je navedena dodatna literatura na to temo (ob uporabljenih virih).

² Organizacijska uredba z dne 23. 6. 1814, št. 146, str. 123, § 16 (Ergänzungs-sammlung).

³ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 66.

Vilmana zakonito kaznuje in mu dopove, da mora v prihodnje občinske ukaze natanko izpolnjevati.¹²

Vilmanov zgled pa je vlekel. Čez dva meseca se je župan okrajnemu glavarstvu pritoževal zaradi treh puntarjev – Jožefa Vilmana, Janeza Doužana in Janeza Anzelna. Glavar Pajk mu je svetoval, naj ravna po § 5 cesarskega ukaza, »s katerim se izda predpis za speljavo zaukazov in razsodb političnih gospodk (to je političnih oblastnih in občinskih županov)«. ¹³ Upornikom naj torej izda pisno zahtevo glede prehrane pastirja in drugih stroškov, če še ne bodo plačali, pa bo sledila izvršba.¹⁴

Po tem nasvetu je župan sklical občinske odbornike in druge pomembne občinske može. Nagovoril jih je, da so občinske zapovedi in postave, ki v občini veljajo od nekdanj, tako zelo začele izgubljati na veljavi, da je bil prisiljen sklicati vse odbornike in jih povprašati, katere zapovedi in postave glede poletne paše živine veljajo v dovški občini. Sklicani občani in odborniki so nato za zapisnik soglasno izjavili, da že od pradavnih časov glede poletne paše živine velja naslednja postava: vsak posestnik živine vso svojo živino izroči v pašo pastirju, ki ga najame občina, in mu za vsako glavo živine, starejšo od enega leta, da na leto krajcar in pol v denarju, nato v blagu za vsako mlekarico dve pesti prediva, nadalje jeseni pri beri (*Birna*) dobi od vsakega posestnika živine hlebec kruha; nazadnje pa ga je vsak posestnik dolžan imeti na hrani toliko dni, kolikor njegove živine je pasel, kolikorkrat pač pride na vrsto. Če pa se primeri, da hoče kdo za pašo svoje živine najeti svojega pastirja, se mu to ne brani, vendar pa mora občinskemu pastirju kljub temu odrajtati zgoraj naštete dajatve in naturalije ter ga imeti na hrani, kot da bi pasel tudi njegovo živino.¹⁵

Ohrabren s to javno podporo, zapisano v zapisniku, je župan Lakota občinskega slugo poslal k Vilmanu z ukazom, naj poravna svoje obveznosti do občinskega pastirja v denarju in naturi. Obveznosti mora poravnati v štirinajstih dneh, sicer bo sledila izvršba. V tem času se lahko tudi pritoži na višje mesto.¹⁶ Ubogega slugo pa je Vilman nadrl: »To pisanje ni za nič! Župan nima z mano kaj opraviti. Nesi mu to nazaj ali pa vrzi proč, jaz bom svoje že povedal okrajnemu glavarstvu, od župana pa ne prevzamem nič!«¹⁷

In res je Jožef Vilman spisal svojo pritožbo na okrajno glavarstvo. Mož ni bil kar tako. Bil je pismen in je svoja pisanja pisal sam. Iz pisave je razvidno, da je njegova roka morala imeti kar nekaj »kilometri-ne«. Pa tudi oblastem se je še leta 1856 zdel vreden zaupanja. Takrat sta namreč on in župan Lakota kot cenilca v zapuščinski zadevi dobila vsak po goldinar od kranjskogorskega sodišča.¹⁸

V tokratni pritožbi je najprej oporekal, da bi bil en občinski pastir, pač pa je trdil, da sta bila dva vaška – eden na Dovjem in drugi v Mojstrani. Nadalje je zatrjeval, da ni prisile, ki bi koga primorala, da izroča svojo živino v pašo tem vaškim pastirjem, če jo hoče pasti sam, tako kot on. Ima pač svojega pastirja in nikdar ni dal živine pasti vaškim, kako torej more kdo zahtevati, da prispeva za njihovo vzdrževanje? In kako morejo govoriti, da to leto iz trme ni dal svoje živine njihovim pastirjem v pašo in iz trme ni hotel prispevati k njihovem vzdrževanju? Lahko so mu le hvaležni, da je nekaj prejšnjih let prispeval k vzdrževanju njihovih pastirjev, če pa jim ni prav, mu lahko njegove prispevke vrnejo. Potem je naštel enajst kmetov, ki so spadali k vasi Dovje in tisto leto (prav tako) niso prispevali k vzdrževanju kravjih pastirjev – češ, te župan pusti lepo pri miru, mene pa nadleguje s svojimi praznimi obtožbami.

»A to bi bilo v redu,« se je spraševal, »da bi jaz z drugimi skupno vzdrževal kravjega pastirja?«¹⁹ Takrat pa, ko me je okrajno glavarstvo napotilo za mojo kravo zasluženemu rihtarsko plačilo, za pašo u *Rauneh*, na pravno pot, a takrat pa ni bilo nobene »stare pravice«, da ima vsakokratni občinski rihtar za plačilo pašo v *Ravneh*?«

»Menim,« je nadaljeval, »da takšnega plačevanja in vzdrževanja omenjenega kravjega pastirja nihče ne more zahtevati od mene, ker ravno tako dobro davke odrajtujem kot katerikoli moj sosed, in to še toliko manj, ker jaz pastirja nisem potreboval niti minute in ga torej tudi plačevati nisem dolžan.«

»Nadalje ne morem razumeti,« se je čudil, »kako si lahko občinsko predstojništvo dovomi v svojih obtožbah, da me s sramotilnimi besedami še žali, kot da bi bil jaz kalilec miru v celi naši občini.«

»Okrajno predstojništvo torej ponižno prosim,« je sklenil svoje pisanje, »da okrajno glavarstvo opomni dovško občinsko predstojništvo tako glede vzdrževanja kravjega pastirja kot tudi glede žaljenja časti in me na moja stara leta pusti pri miru, sicer ga bom primoran tožiti.«²⁰

Okrajno glavarstvo je z Vilmanovim odgovorom seznanilo dovškega župana, tako da se je moral ta najprej zagovarjati glede njegovega pisanja. »Vilman najprej trdi,« je povzemal Lakota, »da občinski pastir ne obstaja, pač pa vaški pastir, kar pa je vseeno, ljudje

¹² Prav tam, a. e. 74, 16. 8. 1851.

¹³ »Ako je postava ali zaukaz kake politične oblastnije ali veljaven sklep občine kako delo, ali kako davšino v rečeh naložil, in se to kar je naloženo, na opomin oblastnih ali občinskih predstojnikov, katerim je izpeljava izročena, ali clo ne odrajta ali ne popolnoma ali ne o pravem času; je treba to, kar se ni zgodilo, na nevarnost in troške dolžnikov opraviti dati, in kar se je za to potrošilo, od njih po odločbah v §§. 2, 3 in 4 zapopadenih iztirjati; oni pa proti zarajtanem znesku, katerega ima politična oblastnija potrditi, ne morejo vgovarjati« (patent z dne 11. 5. 1851, LGBK, 1851, XXXV/444).

¹⁴ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 74, 13. 11. 1851.

¹⁵ Prav tam, a. e. 74, 16. 11. 1851.

¹⁶ Prav tam, a. e. 74, 2. 12. 1851.

¹⁷ Prav tam, a. e. 74, 9. 12. 1851.

¹⁸ Prav tam, a. e. 79, 30. 9. 1856.

¹⁹ Dosledno uporablja izraz »kravjega« in ne »občinskega«.

²⁰ Prav tam, a. e. 74, 20. 12. 1851.

mu pač pravijo občinski pastir. Res je tudi v Mojstrani eden, ki pa ima enake pašne pravice kot dovški. Sta pač dva, Mojstrančani skrbijo za svojega in Dovžani za svojega. Vilmanu živine res ni treba oddajati na pašo, za občinskega pastirja pa mora kljub temu skrbeti, tako kot drugi. Poleg tega ni res, da ni še nikdar oddajal živine na pašo. Občinski svetnik in pastir dokazujeta, da se je njegova živina pasla leta 1850. Nadalje štirje od tistih, ki tistega leta niso prispevali za pastirja, tega niso storili zato, ker on tega ni storil. Bil jim je za zgled – če niso vsi prispevali, tudi mi ne bomo. Ostali pa so iz Belce, in čeprav spadajo k vasi Dovje, so od nje oddaljeni več kot pol ure; njihove živine ni dovški pastir nikdar zganjal in ga zaradi velike oddaljenosti tudi niso mogli vzdrževati. Glede pašnika v Ravneh: užival ga je tako dolgo, dokler je bil občinski rihtar. Če misli, da trpi njegova čast, se mu glede oznake kalilec miru ne dogaja nobena krivica, ker občana, ki je prastare postave strogo upošteval, dokler je bil občinski rihtar, nenadoma pa jih zametuje, res ne moremo imeti za miroljubnega sosedu. Nazadnje je župan okrajno glavarstvo prosil, naj, če ne more verjeti vsem že poslanim pritožbam, zasliši še druge priče in najstarejše može kraja, da se temu že enkrat naredi konec.²¹

Okrajno glavarstvo je obupanega župana najprej ponovno napotilo na že omenjeni patent in čez dva meseca dodalo, da če Vilman ne bo hotel plačati, se lahko to naredi z izvršbo. Nato je čez dva meseca obvestilo še Vilmana, da bo izvršba, če ne bo plačal, in čez dva meseca je ponovno dobil prepričevalno pismo, da se mora ukloniti županu. V pisanju mu pojasnjujejo, da po veljavnih zakonih za občinske zadeve skrbita občinski odbor in občinski predstojnik, da ni nobenega dvoma, da nastavitev občinskega pastirja sodi v delokrog občinskega predstojništva, in da morajo vsi člani občine upoštevati voljo občinskega odbora. »Torej vam ukazujem,« je bil odločen okrajni glavar, »da od občinskega predstojništva določene stroške za občinskega pastirja poravnate, sicer bodo izterjani po izvršni poti, kar pa vam gotovo ne bo najbolj povšeči, saj bi s tem izkazali upiranje izvoljenemu občinskemu predstojniku, kar bi bilo nekdanjemu občinskemu rihtarju bolj malo v čast. Sicer pa je treba povedati, da so nam tradicionalne navade dovolj dobro znane in da je njihovo natančno izpolnjevanje, dokler občinski odbor ne sklene urediti drugače, pogoj za delovanje občine in dobrososedske odnose.«²²

In ker ni bilo odziva, so čez dva meseca, oktobra 1852, Vilmanu zaplenili voz in ga namenili za javno dražbo, s katero bi občina prišla do zahtevanega denarja za povračilo vseh stroškov. Sestavili so tudi

1. Občinski pastir Urban Polda za leto 1851: 6 glav

- živine po 1 ½ kr na glavo za plačilo paše in namesto dajatev v naturalijah 35 kr, skupaj zanj 44 kr.
2. Občinski pastir Simon Švarc za leto 1852: 7 glav živine po 1 ½ kr na glavo in namesto dajatev v blagu 35 kr, skupaj zanj 45 ½ kr.
3. Za dni, ko je pastirja namesto Vilmana na hrani imela občina, za vsako kravo 15 kr, torej za šest v letu 1851 1 gld 30 kr in za sedem v letu 1852 1 gld 45 kr.
4. Občinskemu predstojniku kot izvršitelju ter Janezu Pogačniku in Jožefu Polancu kot poklicanima pričama za opravljanje funkcije za izgubljeni čas – vsakemu 45 kr, skupaj 2 gld 15 kr.
5. Dvema pri izvršbi prisotnima orožnikoma 1 gld.
6. Občinskemu predstojniku in omenjenima pričama za pot v Kranjsko Goro na zaslišanje glede omenjene izvršbe 21. 10. 1852 – vsakemu po 1 gld, Polanc je 30 kr že prejel, torej skupaj 2 gld 30 kr.
7. In potem še enkrat za gornje tri poti v Kranjsko Goro na zaslišanje zaradi žaljenja s strani Vilmana – vsakemu po 1 gld, vsak je že prejel po 30 kr, torej skupaj 1 gld 30 kr.

Na koncu je vse skupaj zneslo 11 gld 59 ½ kr.²³

Kljub zaplembi voza Vilman še vedno ni hotel plačati, tako da so voz dejansko postavili na dražbo 1. maja 1853. Izklicno ceno so postavili na 15 gld. Pojavili so se naslednji zainteresirani: Anton Furmacher, župnik z Dovjega, ter Jurij Knaflič in Jernej Hlebažna, oba iz Mojstrane. Župnik je ponudil izklicno ceno 15 gld, in ker v zakonitem času nihče ni ponudil več, so župniku kot kupcu prepustili voz za 15 gld.²⁴

Poleg tega je Vilmana deželno sodišče v Ljubljani zaradi prestopka upiranja javni naredbi in ustnega sramotenja obsodilo na plačilo denarne kazni 15 gld v krajevno ubožno blagajno. Takojšnje plačilo kazni mu je 25. maja 1853 ukazalo kranjskogorsko okrajno sodišče.²⁵

Vendar pa je Vilman s svojim ravnanjem izpustil duha iz steklenice in župan je moral po zaupnico na zbor občanov: »Po ustni prijavi je meni, Janezu Lakoti, županu v Dovjem s krajem Mojstrana, prišlo na ušesa, da prebivalci kraja Mojstrana ne upoštevajo (več) že od nekdaj uveljavljenih postav, da jih ne izpolnjujejo vsi. Zato sem moral sklicati občinske predstojnike in odbornike obeh krajev ter zapisati, kar so vsi občani povedali za zapisnik: V kraju Mojstrana je od nekdaj navada (...) glede poletne paše, pastirjev (...) tako kot na Dovjem. Če kdo hoče, lahko pase sam (...), s tem da mora pastirju za vsako glavo (neoddane) živine dati 4 kr in ga imeti na hrani, in sicer pri zagroženosti kazni 1–10 gld.«²⁶

Kljub vsemu pa bivši rihtar Jožef Vilman za ob-

²³ Prav tam, a. e. 75, 24. 10. 1852.

²⁴ Prav tam, a. e. 76, 1. 5. 1853.

²⁵ Prav tam, a. e. 76, 25. 5. 1853.

²⁶ Prav tam, a. e. 76, 1. 6. 1853.

²¹ Prav tam, a. e. 75, 12. 2. 1852.

²² Prav tam, a. e. 75, 26. 2., 24. 4., 22. 6., 23. 8. 1852.

činskega pastirja ni hotel plačevati do konca svojega gospodarjenja. Za leto 1854 ponovno ni hotel plačati zaostalih stroškov za pastirja – 4 gld 29 kr – in ponovno so ga opominjali z okrajnega urada. Pisal je ugovore, vmes že predal kmetijo (sinu Andreju je posest predal 3. januarja 1855)²⁷ in se še vedno upiral, čeprav mu je okrajni urad sporočil, da mu bodo po zaslišanju župana po novem zaračunali samo za sedem krav, 2 gld 41 ½ kr (namesto 4 gld 29 kr), v štirinajstih dneh, in to proti izvršbi. Županu so z okrajnega urada ponovno potrdili, da lahko znesek izterja z zaplembo premoženja in da mu za izvršbo lahko posodijo okrajnega slugo. Zadnji ohranjeni dokument na to temo pravi, da bo okrajni sluga rubil pri Vilmanu in da bodo stroški znašali 35 kr.²⁸ Vendar pa je vprašanje, ali je novi gospodar dovolil rubežen za tak drobiž, staremu pa tako niso imeli kaj vzeti, ker je posest že prepisal. Kakorkoli so že uredili pri Vilmanu, tudi nekateri drugi vaščani so začeli postajati nezadovoljni z obstoječo »institucijo« občinskega pastirja. Novembra 1855 so se štirje kmetje pritožili na okrajni urad, češ da so dajatve za občinskega pastirja previsoke, da drugi prebivalci niso obremenjeni tako kot oni, da občinski urad v tem pogledu ne ravna za vse enako in da se sicer ne upirajo plačevanju prispevkov, samo za vse naj bodo enaki. Okrajni urad je župana in pritožnike povabil na posvet,²⁹ vendar pa prav uspešen ni mogel biti. V začetku maja 1857 je namreč okrajni urad Kranjska Gora županstvo Dovje obvestil, da morajo štirje pritožniki iz novembra 1855 plačati kazen, ker občinskega pastirja niso hoteli imeti na hrani.³⁰

Stara navada je dobivala vedno več nasprotnikov. Oktobra 1859 se je župan na okrajni urad obračal že s seznamom desetih prebivalcev, ki niso hoteli poravnati obveznosti do občinskega pastirja, in prosil za dovoljenje za izvršbo.³¹ Čez dve leti je bilo v podobnem dopisu navedenih dvanajst posestnikov, ki so imeli neporavnane račune za občinskega pastirja, vsi so bili iz Mojstrane.³²

Tako kot vzdrževanje občinskega pastirja je kranjanom Dovjega in Mojstrane počasi začel presedati tudi njihov izvoljeni župan Janez Lakota. V dopisu iz junija 1855 jih je bilo navedenih 29, ki so od župana in obeh svetnikov zahtevali, naj položijo račun glede občinskega premoženja.³³ Junija naslednje leto jih je enako zahtevalo že 33.³⁴ Vendar so ti postopki potekali počasi. Konec decembra 1858 je občinski urad z okrajnega urada prejel navodilo, kako lahko in kako

morajo zahtevati, da jim župan položi občinski račun (za revidiranje).³⁵

Sredi marca 1861 so nato dobili novega župana, Alojza Janšo. Starega so še vedno privijali zaradi občinskega obračuna, on pa se ni hotel pogovarjati z novo občinsko oblastjo (tako kot se rihtar Vilman ni hotel z njim!), temveč se je hodil tožariti na okrajni urad, kjer so imeli občinskih zdrah že po malem dovolj; pisali so jim, da je takšne zadeve najbolje urediti medsebojno v občini sami.³⁶ Nazadnje je novo občinsko zastopstvo pod vodstvom novega župana Janše tožilo starega Lakoto, da mora povrniti 73 gld 82 kr, od tega 25 gld davčnemu uradu v Kranjski Gori, ostalih 48 gld 82 kr pa v občinsko blagajno. Vendar je okrajno sodišče razsodilo, da temu ni tako, in je dovški občini naložilo, da Lakoti v štirinajstih dneh izplača 5 gld 68 kr stroškov, ki jih je imel s sodnijo.³⁷

Sekvestracija

Župana Lakoto in njegove občane pa je že prej doletela druga mala katastrofa, namreč sekvestracija njihovih gozdov: »Več let že se zavoljo gojzdov v soseskah Bela peč, Radeče, Podkoren, Kranjska Gora, Gojzd in srednji Verh, Dolgo polje (Dovje – op pis.), Mojstrana, Hrušica, Jesenice, Sava, Planina, Potoke, Koroška Bela in Javornik ležečih pravdajo, čigavi da so, in te pravde so krive, da sedanji zahtevavci teh gojzdov tajistih ne obdelujejo, kakor bi bilo treba, in tako ti gojzdi urno svojemu vkončenju nasproti hitijo. (...) Politični sekvester je c. kr. Višji gojzdnik Alojzi Vede in temu je naročeno, s 15. dnem tega mesca svoje uredske dolžnosti v vsih rečeh spolnovati začeti, od imenovanega dne naprej nehajo tedaj vse lastinske pravice drugih oseb v sekvestriranih gojzdi in nikomur ni več pripušeno, gojzdne pridelke, in če bi bili tudi že pred ali po začetni sekvestracii napravljeni, brez dovoljenja imenovanega gojzdnega upravnika iz imenovanih gojzdov voziti. (...) Dalje se opominja, da je gojzdni upravitelj samo takrat opravičen, gojzdne pridelke oddajati, če okrajni ured za to privoljenje da. Zavoljo tega se imajo vsi, kateri so pri tem vdeleženi, ako kaj gojzdnih pridelkov potrebujejo, na c. kr. Okrajni ured v Kranjski Gori obrniti, kateri jim bo tudi še dalje povedal, kako se jim je zadržati. (...)«³⁸

Občani so protestirali proti uvedbi sekvestracije in v prvi vrsti oporekali, da zaradi njihovih gozdov ne potekajo nobeni spori in da glede teh gozdov ni nobenih drugih pretendentov, kar naj bi bil vzrok za uvedbo politične sekvestracije.³⁹ Pritoževali so se na deželno vlado in cesarja,⁴⁰ pa ni nič pomagalo. Enkrat na leto so dobili kmetje odkazan najnujnejši po-

²⁷ SI_ZAL_JES/0034, t. e. 12, a. e. 42.

²⁸ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 78, 13. 2., 22. 3., 30. 5., 30. 8., 21. 9. 1855.

²⁹ Prav tam, a. e. 78, 2. 11. 1855.

³⁰ Prav tam, a. e. 80, 5. 5. 1857.

³¹ Prav tam, a. e. 82, 7. 10. 1859.

³² Prav tam, a. e. 84, 18. 10. 1861.

³³ Prav tam, a. e. 78, 10. 6. 1855.

³⁴ Prav tam, a. e. 79, 30. 6. 1856.

³⁵ Prav tam, a. e. 82, 27. 12. 1858.

³⁶ Prav tam, a. e. 84, 15. 4. 1861.

³⁷ Prav tam, a. e. 84, 1. 11. 1861.

³⁸ Prav tam, a. e. 77, 2. 12. 1854.

³⁹ Prav tam, a. e. 78, 10. 3. 1855.

⁴⁰ Prav tam, a. e. 79, 17. 11. 1856, 30. 5. 1858.

sek in vse, kar jim takrat ni bilo odobreno z okrajnega urada oziroma sekvestra, se je štel za gozdno kraj. In teh gozdnih kraj ni bilo malo. Februarja 1861 je tako župan Janez Lakota s štirimi občinskimi odborniki na okrajni urad Kranjska Gora naslovil prošnjo (na pisemskem papirju dr. Lovra Tomana, napisano v Radovljici, očitno jih je zastopal on), naj ukrepa proti krivosekom, naj se takoj ustavi sečnja in oglarjenje v občinskih gozdovih ter prepove izvoz gozdnih proizvodov: »Že 3. 11. 1860 smo vložili pritožbo, da več posestnikov in prebivalcev z Dovjega brez odkazila občine ali gozdnega urada samovoljno seka les v občinskih gozdovih, kuha oglje in ga prodaja prekupčevalcem za rudarske družbe, ne da bi od tega kaj prispevali v občinsko blagajno. Obenem smo nekaj teh gozdnih tatov tudi prijavili okrajnemu uradu, s prošnjo, da se takoj ustavi sekanje in izvoz gozdnih proizvodov iz občinskih gozdov. Pa se ni zgodilo nič in smo 15. 11. 1860 ponovili prijavo za nujno ukrepanje. Pa se ponovno ni zgodilo nič – gozdni tatje se množijo iz dneva v dan in vedno predrzneje kradejo. Sedaj sprašujemo slavni c. kr. okrajni urad, kaj bo z našimi gozdovi, če bodo tako brezobzirno izsekani, kaj lahko od njih pričakujemo in na kakšen način lahko zaščitimo našo občinsko lastnino, če nam slavni c. kr. urad odreka svojo pomoč?

Kot zastopniki občine smo po obstoječem občinskem zakonu dolžni skrbeti za občinsko lastnino in po členu 75 tega zakona noben član občine ni upravičen do večjega deleža iz občinskega premoženja kot drugi. Sedaj pa se dogaja, da se nekateri okoriščajo iz občinskega premoženja na račun drugih, in to celo taki prebivalci občine, ki v občinskih gozdovih nimajo najmanjše pravice (gostači), niti za svoje potrebe ne, pa imajo sedaj pravi, stalen zaslužek iz občinskih gozdov. Ker se je nezakonita sečnja v naših gozdovih začela že leta 1860 in se nadaljuje tudi v to zimo, tega ne moremo več neprizadeto opazovati. Zato okrajnemu uradu v prilogi naznanjamo gozdne tatove in naslavljamo nujno prošnjo, da jih okrajni urad kaznuje, prisodi škodno nadomestilo v občinsko blagajno in seveda prepereči vsakršno takšno nadaljnje početje.«⁴¹

Občinsko vodstvo ni čakalo na okrajni urad in je 2. marca 1861 sprejelo sklep, da v prihodnje nihče več ne sme sekati v občinskih gozdovih, ne da bi poprej to najavil županu, dobil od njega soglasje in les plačal – proti zagroženim kazni 10 gld in zaplembi lesa oziroma oglja. V smislu tega sklepa je župan Alojz Janša 6. aprila 1861 pisal rudarski družbi Sava, da občina namerava gozdove vzeti pod svoj nadzor, da je nihče ne sme ovirati pri njenih pravicah in da se mora Sava glede prihodnjega sekanja in vsega drugega dogovoriti z občino. Dovški občinarji pa so šli še dlje in 28. julija 1861 sprejeli sklep, ki je gozdarskim uslužbencem prepovedoval lov v dovških gozdovih, prepovedano je bilo tudi vstopanje s psi v te gozdove

ter označevanje in žigosanje debel, z dostavkom, da če bodo katerega od gozdarskih uslužbencev zalotili s puško ali psom, mu bodo to zaplenili. V tretjem občinskem sklepu z dne 30. septembra 1861 pa je občinsko predstojništvo sklenilo, da bo od vetra podrt les samo skuhalo v oglje, da bo od tega kakšna korist.⁴²

Novo občinsko zastopstvo je torej sekvestracijo s svojimi sklepi povsem negiralo, vendar pa je bilo le vprašanje časa, do kdaj bo oblast to pripravljena trpeti. Najprej se je zataknilo, ko je občina hotela kaznovati človeka, ki je sekal les na črno. Neki kmet je namreč od občine kupil za 10 gld lesa, potem pa so ga dobili, da si je prisvojil neki drug les, in mu ga zaplenili. Kmet je nato zahteval, da mu občina vrne 10 gld, pa so sklenili, da ga bodo s tem zneskom kaznovali in da mu torej denarja ne bodo vrnili. Kmet se je razburil in občinarje ozmerjal za *svenarje*, za kar si je nakopal tožbo žaljenja časti. Okrajni urad je nato odločil, da ga ne morejo kaznovati po občinskem zakonu, ker so bili gozdovi postavljeni pod nadzor sekvestra. Zato so županu naročili, da mora kmetu vrniti 10 gld, kmeta pa so za njegovo žaljenje kaznovali s tremi dnevi zapor.⁴³

Dovški punt

Toda občina ni samo pospravljala za vetrolomom, ampak je sekvester 14. decembra 1861 okrajnemu uradu Kranjska Gora naznanil, da sta dva Mojstrančana posekala 15 klafter smrekovine za oglje (v pogodbi z občino) in že začela delati kopo. Kljub prijavi sta kasneje nadaljevala z delom, sledila je še ena prijava in nato ogled v spremstvu orožnikov. Kopa je bila takrat že prižgana, zato je sekvestracijska uprava zahtevala javno dražbo oglja, ki bo skuhan na črno, kar je okrajni urad Kranjska Gora odobril in določil, da mora oglje na dražbo 18. februarja 1862. Dražbo bi morala izpeljati občina Dovje, ki pa se je čutila globoko užaljena zaradi kratenja svojih pravic in se je zoper odločbo pritožila na deželno oblast.

V pritožbi so ponovno izpostavili sekvestracijo iz leta 1854, ki naj bi bila uvedena (le) v gozdovih, glede katerih je vladal lastninski spor. Glede gozdov, ki so bili v lasti občine Dovje, pa nikdar ni bilo govora o lastniškem sporu, nasprotno, vsi prebivalci občine so bili glede lastništva svojih gozdov objektivno in subjektivno vedno enotni. Tako naj torej ne bi bilo nikakršnih pogojev za uvedbo sekvestracije. Ker pa se je to kljub temu zgodilo, je bila to huda napaka, neopravičljivo kršenje uporabe sekvestracije. Sicer pa se je že od začetka sekvestracije vedelo, da zanjo v primeru gozdov občine Dovje ni osnove ne v lastniškem sporu ne v čem drugem. Da so bile tudi oblasti takega mnenja, naj bi bilo razvidno iz tega, da so Dov-

⁴¹ Prav tam, a. e. 84, 16. 2. 1861.

⁴² Prav tam, a. e. 85, 24. 5. 1862.

⁴³ Prav tam, a. e. 85, 26. 2. 1862.

Source: *U.S. Census Bureau, 1990*

Obrazec za pridobitev lesa iz sekvestriranih gozdov (SI_ZAL_JES/0002, a. e. 86).

žani iz svojih gozdov les nenehno pridobivali tudi po sekvestraciji, ne da bi jih sekvestracijska uprava pri tem ovirala in ne da bi jim bilo treba imeti skrbi glede tega drvarjenja. Če bi obstajala najmanjša osnova za sekvestracijo teh gozdov, zadevna uprava tega zagotovo ne bi dopuščala in bi že davno ustavila pridobivanje lesa brez dovoljenja. Ker pa se to ni zgodilo in so na te gozdove gledali kot na nesporne, kot da niso pod sekvestracijo, naj bi bil to tudi dokaz, da je bila sekvestracija neupravičena.

Takšne razmere so nemoteno trajale do tega prvega primera. Ne med občani samimi ne med njimi in tretjo osebo ter niti s sekvestracijsko upravo ni bilo nikdar nikakršnega spora, ki bi bil lahko povod za tokratni izredni ukrep. Občina si je to razlagala s tem, da je sekvestracijski upravi v resnično spornih gozdovih zmanjkalo lesa in je hotela v dovških bogatih, najskrbnejše vzdrževanih gozdovih najti nov teritorij za svojo dejavnost: »V bližini se namreč nahaja rudarska družba Sava, ki nenehno potrebuje velike količine lesa in oglja, ustrežljiva sekvestracijska uprava pa hoče te njene potrebe zadovoljiti na škodo dovške

občine. Iz lastnih občinskih gozdov smo mi do te ure z najskrbnejšo izbiro jemali le, kar smo potrebovali za gradbeni les, kurjavo in oglje. Sedaj pa se je kar naenkrat v to vmešala sekvestracijska uprava in na hoče pripraviti še ob naše najnujnejše potrebe po lesu ter na ta način prebivalce občine Dovje in Mojstrana potisniti v najbridkejši položaj, rudarski družbi Sava pa dovoliti sečnjo, pripravo oglja in poljubno gospodarjenje z našo lastnino. Kako brezsrdno rudarska družba ravna z gozdovi, jih opustoši, da so izgubljeni za celo generacijo, je vse predobro znana stvar in ni treba drugih dokazov, če le pomislimo, koliko tisočev in tisočev oralov najlepših gozdov je družba že podrla, ne da bi se ji pri tem zdelo vredno upoštevati, da bi puščala zakonsko predpisano zadostno količino mladja. Kaj lahko človek pričakuje od uprave, ki v korist takšnega gospodarjenja zakonito posedujočemu kmetu odteguje uporabo njegove lastnine in ga hoče oropati lesa za lastne potrebe, leži na dlani. V sosednji Koroški in v vseh deželah monarhije imamo občinske gozdove, pa ni še nikjer nikomur padlo na pamet, da bi zanje odredil sekvestracijo, še za sporne

ne, kje šele za nesporne. Lastninska pravica občine Dovje in Mojstrana ni bila nikdar sporna. Cesarski patent z dne 26. 2. 1861 (februarska ustava – op. pis.) je občinam priznal avtonomijo in svobodno razpolaganje z njihovo lastnino. Sedanje ravnanje z nami je v neposrednem nasprotju s tem patentom, ker ne dovoljuje svobodnega razpolaganja z lastnino. Namesto da bi uživala blagodati omenjenega patenta kot drugi kraji, je naša občina formalno pregnana s svoje lastnine. «V tem zadnjem omenjanju februarskega patenta in kršenja ustavnih pravic lahko morda zaznamo razmišljanje dr. Lovra Tomana ali vsaj njegove pisarne (kot že rečeno, pritožba je napisana na njegovem papirju, vendar so podpisani samo predstavniki dovške občine).

V sklepnem delu »pritožbene prošnje« je občinsko zastopstvo krajevne občine Dovje in Mojstrana prosilo, da bi visoka c. kr. deželna oblast preklicala napovedano dražbo lesa in oglja, ker da je to last občine in je namenjeno za hišne potrebe posameznih članov občine.⁴⁴

Kljub pritožbi občine je okrajni urad 18. februarja 1862 licitacijo oglja izpeljal in kupila ga je Sava. Že na sami dražbi pa so se začeli širiti glasovi, da kupec tega oglja ne bo odpeljal, ampak ga bo vzela dovška občina. Res so se 21. februarja, ko so začeli podirati kopo, zvečer pri županu zbrali vsi občinski zastopniki, z izjemo župnika Antona Furmacherja in Janeza Kosmača, poleg njih pa je bilo še veliko drugih posestnikov z Dovjega in iz Mojstrane. Soglasno so sklenili, da bodo prihodnje jutro sporno oglje odpeljali v skladišče rudarske družbe Javornik.

Ko je torej sporna kopa 21. februarja dogorela, je gozdar Karl Endlicher zaprosil za pomoč orožnikov, da bi naslednje jutro pobral oglje. Ob prihodu patrolje v Mojstrano se je pri kopišču zbrala nenavadno velika množica ljudi (200–300) s cepini in lopatami v rokah. Tam je stalo tudi 36 voz, eni so bili že polni, na druge so oglje še nakladali. Orožnik Janez Pariš je takoj pristopil k županu in ga nagovoril: »Pošilja nas okrajni urad z ukazom, da to oglje pustite pri miru in ga ne vozite stran. Oglje je bilo javno izlicitirano, vi pa ga hočete odpeljati.« Župan Alojz Janša mu je odgovoril: »Oglje bo odpeljano, za to ne morem nič, če je treba, mene ustrelite prvega.« Vodja patrolje je nato omenil uporabo sile, nakar je župan dejal: »Če nas boste napadli, bomo tudi mi vas.«

Pristopil je še Lorenc Šetina in glasno dejal: »To oglje je naša lastnina in lahko z njim gospodarimo, kakor hočemo! Okrajni urad nima pri tem nobene besede!« Na pripombo orožnika, da bo oglje ostalo, kjer je, je Šetina pribil: »Oglje ne bo ostalo tu! In če nas mislite obvladati, bomo stopili v karé. Vi nam ne boste ukazovali!«

Zadonel je klic: »Mi smo pripravljeni na boj!« in zbrana množica se je začela zgrinjati proti patrolji, ki

se je ustrašila in se umaknila nazaj proti Mojstrani. Gozdar Endlicher je prisegel, da ga je pri tem Janez Orehovnik zmerjal z besedami: »Ti rdeči hudič, pridi še enkrat na kraj, kjer si mi zaplenil hlode, tam te bo hudič pobral!« Za to si je prislužil posebno prijavo pri Kranjskogorskem okrajnem sodišču.

Kazen

Nato se je dovški punt preselil na deželno kazensko sodišče, ki je v svoji obtožnici ugotavljalo, da je občinsko vodstvo pozivalo k neupoštevanju sekvestracije in jo s sklepom, da v prihodnje nihče več ne sme sekati v občinskih gozdovih, ne da bi za to poprej dobil županovo soglasje in les plačal, celo odpravljalo. Iz tega in naslednjih občinskih sklepov naj bi bilo razvidno, da je bil cilj novega občinskega zastopstva že od vsega začetka njegovega delovanja onemogočiti sekvestracijsko upravo in s tem spodnesti samo sekvestracijo. Vendar pa v teh občinskih sklepih še ni bilo dejanskega stanja, ki bi pričalo o zločinu kaljenja javnega miru po § 65 kazenskega zakonika, ker niti v sklepih samih niti na kak drug način ni bilo izraženo pozivanje ali napeljevanje k nasprotovanju ali upor proti sekvestraciji. Vse drugače pa je bilo s sklepom, ki je imel za posledico odvzem oglja s strani občanov 22. februarja 1862. Iz tega ravnanja pri županu zbranih občinskih odbornikov je mogoče nedvomno razbrati pozivanje in napeljevanje k neposlušnosti in upiranju odlokom javnih oblasti, torej k zločinu motenja javnega miru po § 65.

Tega zločina so bili obtoženi:

1. Alojz Janša, 34, samski, posestnik kmetije in župan z Dovjega, več branja in pisanja, sodno čist; obdolžen še zločina javnega nasilja;
2. Andrej Vilman, 35, občinski svetnik z Dovjega, zemljiški posestnik, poročen, brez otrok, več branja in pisanja, enkrat kaznovan zaradi prestopka igranja prepovedane igre;
3. Jožef Pristov, 42, občinski svetnik z Dovjega, nekaznovan, poročen zemljiški posestnik, oče treh otrok, več branja in pisanja; obdolžen še zločina javnega nasilja ter prestopka proti varnosti življenja;
4. Blaž Peterman, 40, občinski odbornik z Dovjega, poročen, zemljiški posestnik, oče petih otrok, brez izobrazbe;
5. Janez Guzel, 61, občinski odbornik z Dovjega, poročen, zemljiški posestnik, oče šestih otrok, brez izobrazbe, enkrat kaznovan z osmimi dnevi zapor;
6. Simon Zima, 39, občinski odbornik z Dovjega, poročen, zemljiški posestnik, oče petih otrok, brez izobrazbe;
7. Janez Janša, 38, občinski odbornik z Dovjega, poročen, zemljiški posestnik, oče štirih otrok, več branja in pisanja;
8. Jernej Novak, 45, občinski odbornik iz Moj-

⁴⁴ Prav tam, a. e. 85, 15. 2. 1862.

- strane, poročen, zemljiški posestnik, brez otrok, brez izobrazbe;
9. Jožef Knaflič, 43, občinski odbornik iz Mojstrane, poročen, zemljiški posestnik, oče enega otroka, več branj in pisanja;
 10. Jurij Skumavc, 41, poročen kajžar in gostilničar, občinski odbornik iz Mojstrane, oče štirih otrok, brez izobrazbe;
 11. Gregor Legat, 27, poročen, kajžar z Dovjega, občinski sluga, oče dveh otrok, več branj in pisanja;
 12. Lorenc Šetina, 42, poročen, kajžar iz Mojstrane, obdolžen samo zločina javnega nasilja. Obtoženi so bili do končne sodbe na prostosti.

Vsi, razen Jurija Skumavca, so priznali, da so bili prisotni na omenjenem zborovanju pri županu in sklepu o občinski zaplembi oglja ter da so se s tem strinjali. Pa tudi Skumavcu niso verjeli, da je prišel k županu zgolj plačat davek.⁴⁵

Vsi našteti so se zoper obtožbo pritožili, zastopal jih je župan, višje sodišče pa je odločitev prvostopenjskega sodišča potrdilo in jih obvestilo, da se morajo zglasiti na sodišču 20. avgusta 1862 ob devetih dopoldne.⁴⁶

Na razpravi tega dne je bil prisoten namestnik državnega pravdnika Perše, obtožene pa je zastopal dr. Zupančič. Spoznali so jih za krive kaljenja javnega miru po § 65 lit. b kazenskega zakonika; tako so Alojza Janšo, Andreja Vilmana, Jožefa Pristova, Blaža Petermana, Janeza Guzela, Simona Zimo, Janeza Janšo, Jerneja Novaka in Jožefa Knafliča obsodili na tri mesece zavora z enim postom na teden. Gregorja Legata so obsodili na dva meseca zavora z enim postom vsak teden. Alojza Janšo in Jožefa Pristova so glede javnega nasilja oprostili obtožbe in spoznali za nedolžna. Lorenca Šetino so spoznali krivega javnega nasilja z nevarnim groženjem in ga obsodili na dva meseca zavora z enim postom na teden.

Obremenilnih okoliščin sodišče ni ugotovilo, kot olajševalne za vse navedene pa:

1. Brezmadežno dotodanje življenje vseh (razen male kazni Vilmana zaradi prepovedane igre in Guzela zaradi »svojevoljnosti«).
2. Upravičena razdraženost ljudi zaradi sekvestracije.
3. Njihovo priznanje objektivnih dejstev.⁴⁷

Prošnja cesarju

Sodba ljubljanskega sodišča je postala pravno-močna po zavrnitvi pritožbe na višjem graškem sodišču (14. 10. 1862). Zato so se obsojeni za spregled kazni obrnili še na cesarja. Ponovno so začeli razlagati, da so bili občinski gozdovi leta 1854 sekvestrirani po krivici, saj nikdar niso bili sporni. Nato pa je na

zahtevo sekvestracijske uprave okrajni urad Kranjska Gora razpisal licitacijo za les oziroma oglje, ki ga je dala posekati občina zase, in občani, neuslišani že vsa leta, da sekvestracija ni upravičena, so se odzvali in hoteli zaščititi svojo lastnino – sicer na neprimeren način, nikakor pa ne s tako zlobnimi nameni in sredstvi, da bi si zaslužili takšno obravnavo in obsodbo. Občani so se zbrali le, da bi odpeljali Savi prodano oglje v javornoško skladišče, Sava pa je to preprečila tako, da je poklicala orožnike, vendar ni prišlo do nasilja. To je torej bistvo obtožbe in obsodbe – prvič, kaljenje javnega miru s pozivanjem k uporabi proti ravnanju oblasti, ki je ukazala licitacijo oglja; in drugič, zločin javnega nasilja z grozečimi besedami, ki naj bi bile izrečene.

O resničnosti prve obtožbe ni mogoče govoriti – saj niso ovirali licitacije, ki je bila izpeljana. S končano licitacijo je bilo tudi konec oblastvenega delovanja in nadalje je bila stvar Save, da poskrbi za kupljeno oglje. Ni torej šlo za upiranje oblasti, ampak zasebnemu kupcu. Šlo je za samopomoč pri varovanju neosnovano kratene lastniške pravice do gozda, ne pa za motenje javnega miru. Ni bilo torej zlega namena, ki ga zahteva obsodba zločina. Sklepi, ki so jih sprejeli (o prepovedi lova in sečnje ter zaplombah psov, orožja in lesa), so bili namenjeni zgolj skrbi za občinske gozdove. O upiranju sekvestraciji naj ne bi bilo govora. Proti njej so vedno nastopali samo po pravni poti, kar dokazujejo številne prošnje in pritožbe. Miroljuben značaj občine Dovje in Mojstrana naj bi bil splošno znan.

Prav tako ni bilo zločina proti javnemu miru, saj ni šlo za pozivanje ali napeljevanje k upiranju oblasti. Nastopili so proti Savi, ki med njimi, kmeti, ne uživa veliko simpatij. Vendar pa to, da je množica zadržala Savo, da bi odpeljala oglje, ne vodi do nedvomnega sklepa, da je bila to posledica sklepa občinskega predstojništva. Večkrat omenjano srečanje pri županu tudi ni bilo občinsko posvetovanje, saj so bile prisotne in so govorile tudi druge osebe, ne le občinsko predstojništvo. Glede na vse povedano torej niso imeli zločnega namena kršenja javnega reda, kot jim očita sodba. Zato upajo, da bo to v svoji milosti spoznal tudi cesar.

Lorenc Šetina, ki je bil obsojen zaradi zločina javnega nasilja, je zanikal, da bi se namenoma upiral orožniku pri izvrševanju službe ter da bi izrekel besede v zvezi s karéjem. Ža besede mu ne morejo dokazati, da jih je v vsej množici izrekel ravno on. Pa tudi če bi jih, v njih ni bilo nevarne grožnje, ker je bilo z njimi mišljeno le, da če bi vsa množica mirno stopila vkup, bi jih število prisotnih orožnikov le težko premagalo. Torej tudi javnega nasilja ni bilo.

Nato so ponovno poudarili, da je bil to izraz njihove stiske in samoobrambe zaradi neuslišanih pozivov k pravičnosti. Že od davnih časov so prebivalci občine te gozdove javno in mirno posedovali in uživali: »Ti gozdovi so nam dajali les za naše hišne

⁴⁵ Prav tam, a. e. 85, 24. 5. 1862.

⁴⁶ Prav tam, a. e. 85, 24. 5. 1862.

⁴⁷ Prav tam, a. e. 85, 20. 8. 1862.

potrebe in za pridobivanje oglja za prodajo. Pridobivanje lesa je bilo ob skromnih poljedelskih pridelkih glavni, skorajda edini vir preživetja. Izkupiček od prodanega lesa in oglja je bil sredstvo za preživetje zime. Drvarjenje je predstavljalo zimsko delo in zimski zaslužek. Ta pravična izraba naše lastnine, ki nam je ni nihče kratil, nam je bila s politično sekvestracijo naših gozdov nezakonito odvzeta. Čeprav je zakonito, da je lahko lastnik zaradi javnega interesa omejen pri razpolaganju s svojo lastnino,⁴⁸ kot velja v primeru gozdnega zakona, ki predpisuje gozdno gospodarjenje,⁴⁹ pa ne gre spregledati, da je politična sekvestracija, ki niti ne ugotovi, ali so gozdovi sporni, pravičnosti prav v posmeh.

Slavni visoki erar je v tej zadevi, kjer gre za varovanje njegovih zasebnih pravic,⁵⁰ prav tako civilnemu pravu podvržena stranka in bi moral pri uveljavljanju svojih pravic uporabljati sredstva civilne zakonodaje in ne samovoljnih ukrepov. Vendar pa temu ni bilo tako, saj smo se zaman nešteto krat pritoževali proti takemu ravnanju, vse naše prošnje in ugovori so ostali neuslišani. Naš položaj je bil zaradi te politične sekvestracije zelo žalosten. Dohodki od naših gozdov so odtekali v sekvestracijsko blagajno in s prihodki od naših gozdov je potratni sekvestracijski aparat kril stroške, ki jih je imel zaradi sporov v zvezi z drugimi gozdovi. Medtem pa so rudarskim družbam glede lesa in oglja ustregli celo s tem, da so jim žrtvovali naše najlepše gozdne parcele, ki smo jih hranili za primer nesreče in jih kar najskrbneje negovali, kot mati svoje najnežnejše dete. Nam pa je iz naših lastnih gozdov ostala pičlost, ki komaj zadostuje za naše hišne potrebe. Stanje gozdov je trpelo zaradi slabega (ali pravzaprav zaradi pomanjkanja vsakršnega) gospodarskega načrta. Tako bodo posledice tega ukrepa žalostno učinkovale še daleč v prihodnost. Poleg tega se je sekvestracija razširila še na našo drugo lastnino, saj se lovna pravica izvršuje tudi na naših travnikih, njivah in tako dalje.

S takšnim ravnanjem so nam vzeli iz rok upravljanje in izkoriščanje naše lastnine, zavrli razvoj naše blaginje, ogrozili dobro stanje gozdov in, da celo izpridili ljudstvo, ker je pomanjkanje lesa oziroma denarja, predvsem pri plačevanju davkov, povzročilo, da so ljudje sekali brez dovoljenja, da so bili lastniki prisiljeni krasti svoj lastni les! Posledice – denarne in telesne kazni – pa so zagrenile počutje ljudi. Dolgo zadrževana mržnja zaradi samovoljnega ravnanja oblasti, zaplenba brez osnove z orožniškim posredovanjem in zbiranje velike množice ljudi – vse to je pripeljalo do na začetku omenjenega dogodka, ki pravzaprav ni bil nič drugega kot demonstracija proti rudarski družbi Sava.

Ni mogoče enostavno reči: 'Nobene milosti, treba je postaviti primer!' Ali ne bi bil to nov povod za domnevo, da visoki erar pri zastopanju svojih pravic posega po povsem neprimernih, prestroгих sredstvih, kot da ima premalo zaupanja, da bi to lahko dosegel po redni pravni poti? Ni neopaženo, da se pri vsem dogajanju oblast, ki predstavlja eno stranko v tem velikem gozdnem sporu, nikdar ni znašla pred sodiščem. Domneva, da erar uživa protekcijo, ki v civilnem pravu ni zakonita, pri ljudeh slabo odmeva. Kaznovanje občanov, ki so prepričani, da so nedolžni, pa je to domnevanje še okrepilo. Cesarska pomilostitev v tem primeru ne bi izkazala le lastnosti vrhovnega pravičnika, ampak bi tudi pomirila strasti. Kazenska preiskava, pri tem uporabljena moč oblasti in izrečena kazen so občino za njen prekršek že dovolj kaznovala. Prosimo, da upoštevate naš žalosten položaj, našo brezmadežno preteklost, naše takojšnje priznanje ter dejstvo, da javne škode ni bilo, da ni bilo zlega namena in da ni šlo za poskus zasebnega okoriščenja. Priznavamo, da smo v za nas novi vlogi občinskega predstojništva izbrali napačno pot, da bi si pridobili simpatije občanov. Potrditev obsodbe in prestajanje kazni bi za nas kot predstavnike občine imela posledice za našo čast, potem pa je tu še časovna in materialna škoda za nas in naše nedolžne družine. Ponižno torej prosimo za pomilostitev.«⁵¹

Da bi bila prošnja uslišana, v dokumentih ni mogoče zaslediti.⁵² Bolj verjetno je bila kazen izvršena, ker je župan Alojz Janša občinske posle nenavadno hitro, že po dveh letih mandata, predal Janezu Kosmaču (21. 5. 1863).⁵³ Nazadnje sta občino zaradi te zadeve tožila še Andrej Dovžan in Nikolaj Čufar. Kot sta zapisala, sta leta 1861 z občino sklenila pogodbo, po kateri je občina pri njej naročila oglje. Za občinski les, iz katerega sta ga skuhalo, pa bi plačala 22 gld (bi se jima odbilo od plačila za delo). Vendar je nato sekvestracijska uprava oglje zaplenila in ga na licitaciji prodala tretji osebi. Občina te sekvestracijske licitacije ni spoštovala, ampak je to oglje na silo odvzela in ga prodala fužini Javornik za 201 gld 20 kr. Pritožnika sta težko delala pri podiranju in prevozu lesa ter kuhanju oglja, se zadolževala za

⁵¹ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 85, 20. 11. 1862.

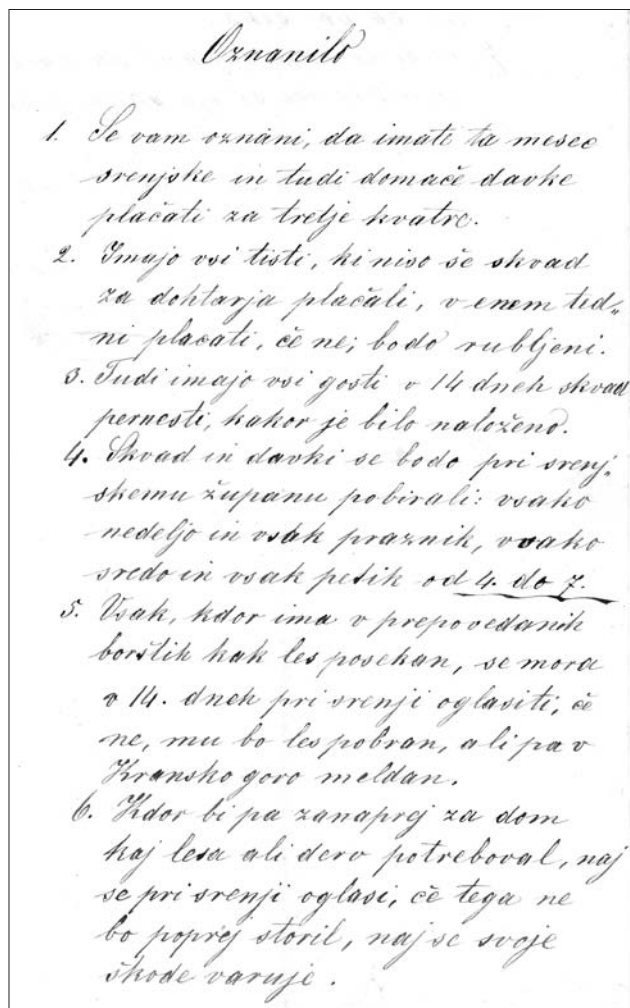
⁵² Čez deset let je Slovenski narod (22. 10. 1872, št. 122) ob podobnem uporu Bohinjcev (Mohorič: Bohinjski punt) zapisal: »Leta 1862 je smatral župan v Dovji za svoj poklic, za svojo dolžnost varovati interese občine. Kaj je nastalo iz tega? Nastali so upori pri izvrševanju sekvestracije. Župan in 10 občinskih odbornikov je protestiralo proti postopanju pri sekvestraciji. Predalec so šli, bili so dejani v preiskavo in kot zločinci obsojeni. Župan in deset odbornikov, možje brez vsakega madeža, so stali pred kazenskim sodnikom; črka postave je bila žaljena, moralo je biti pokorjeno to žaljenje. Zeleti pač bi bilo, da bi postava v slučajih, ki so posebne obzirnosti vredne, spala, v slučajih, kjer se ne dela protipostavno iz zlobe, ne iz hudobne prepiraželnosti, nego v poštenem namenu braniti pravico.«

⁵³ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 86, 21. 5. 1863. Po § 286 veljavnega občinskega zakona iz leta 1859 so župane kmečkih občin volili na tri leta (LGBK, 1859, XXXI/143).

⁴⁸ §§ 329 in 354 Občega državlanskega zakonika.

⁴⁹ Cesarski patent z dne 3. 12. 1852, RGB, 1852, LXXII/250, str. 1053–1080.

⁵⁰ § 20 Občega državlanskega zakonika.

Novi župan Janez Kosmač je sklical »vso srenjo vkup« (SI_ZAL_JES/0002, a. e. 86).

denar in hrano, potem pa je občina rezultat njenega dela prodala za 201 gld 20 kr. Če odbijeta vrednost lesa (22 gld), sta cenila, da jima občina za delo in stroške dolguje 179 gld 20 kr.⁵⁴ Tudi glede te terjatve med občinskimi papirji ni mogoče najti končne odločitve.

In vendar so bili sporni!

Medtem so stvari glede politično sekvstriranih belopeških gozdov tekale dalje po »sekvstracijsko«. Kranjskogorski okrajni urad je 31. decembra 1863 razpisal dneve obravnav za dodeljevanje »gozdnih produktov«. Obravnave so potekale po občinah (Bela Peč, Rateče, Kranjska Gora, Dovje, Jesenice, Koroška Bela), ki so imele gozdove v tako imenovani belopeški sekvstraciji. Za kurjavo za hišne potrebe je bilo dovolj, da je župan izrazil potrebo v splošnem, za gradbeni les in vse druge potrebe pa je moral vsak interesent vložiti svojo vlogo. Kasnejše vloge, razen

v primeru požara, poplave in drugih nepredvidenih dogodkov, niso bile več obravnavane.⁵⁵

Po končanih prijavih in obravnavanjih potreb so naredili zapisnik. Največ potreb je seveda prijavila družba Sava, pritožili sta se občini Dovje in Jesenice. Očitke je ostro zavračal upravitelj Ruardove fužine dr. Ivan Ahačič. Med drugim je nevhaležnim pritožnikom očital, da bi se morali zavedati, da le z obratovanjem fužine pride v deželo denar, s katerim lahko prebivalci plačujejo davke.⁵⁶ Spor s Savo je vedno bolj izstopal; po eni strani je bila Sava vedno bolj agresivna, po drugi pa je bila občina vedno bolj frustrirana, ker se je čutila odrinjeno iz svojih gozdov in »na svojem« dejansko ni imela nobene besede. Tako je na primer 10. januarja 1863 dovški občinski urad prejel dopis kranjskogorskega okrajnega urada, da so Alojz Janša, Andrej Vilman, Janez Kosmač, Janez Guzel, Jurij Skumavc in Jurij Knaflič v letu 1861 ovirali Savine hlapce pri sekanju v dovški občini. Okrajni urad

⁵⁴ Prav tam, a. e. 87, 22. 9. 1864.

⁵⁵ Prav tam, a. e. 85, 31. 12. 1862.

⁵⁶ Prav tam, a. e. 86, 13. 2. 1863.

je svaril, da bodo ukrepali, če ne bodo Save pustili pri miru. Lahko se pritožijo pri letnem odkazovanju poseka, to pa je tudi vse.⁵⁷

Za gozdove, ki so bili za Dovžane nesporno njihovi, je bilo vedno večje zanimanje, pojavljalo se je vedno več zahtev in sekvestracija kot ukrep v lastniško spornih gozdovih se je zdela vedno bolj upravičena. Zainteresirane strani so pospešeno pripravljale gradivo za končno sodbo o tem, komu pripadajo gozdovi. V tem smislu so prebivalci Dovjega 6. marca 1862 podali izjavo proti zahtevam rudarskega erarja, rudarske družbe Bekštanj in rudarske družbe Sava. V njej so navajali nove dokaze glede svojih pravic, ki pa jih še niso predložili. Baron Carl Aichelburg, vodja lokalne zemljiškokoozvezne komisije v Radovljici, jih je pozival, naj to store, ker se bo potem pristopilo h končni obravnavi za odločitev na višjem mestu.⁵⁸ Aichelburg je poziv poslal tudi v Ljubljano dr. Francu Zupančiču, ki je bil morda zastopnik Dovžanov.

Do razprave glede ureditve sekvestracijskih razmer z novim dokazom, ki ga je predložila občina, je prišlo 1. aprila 1864. Potekala je v Radovljici. Na eni strani zapisnika sta podpisana Janez Kosmač in Bartel Janša, na drugi pa baron Aichelburg.

Opolnomočenca Kosmač in Janša sta za zapisnik izjavila: »Občina Dovje je pred uvedbo sekvestracije v vseh okoliških gozdovih gospodarila po mili volji in nobena od bližnjih fužin ni iz njih dobila nič zastonj. Rudarska družba Sava je kupovala pri nas odkazan les in ga skuhala v oglje za svoje obratovalne potrebe. Mi smo že pri zemljiški odvezi in regulacijski obravnavi predložili več s to rudarsko družbo sklenjenih sečnih pogodb (ena od njih naj bi bila sklenjena celo za 70 let), da bi dokazali, da ta družba iz naših gozdov nikdar ni dobivala nič zastonj. In sedaj predlagamo nov dokaz. To je pisanje V. Ruardove družbe z dne 10. julija 1855, s katerim omenjena družba sama priznava, da ji je žal, da zaradi sekvestracije z nami ne more skleniti nobene pogodbe o sečni več, in da obžaluje, da se zaradi tega dogodka naše dolgoletno poslovno sodelovanje prekinja. To je vendar najboljše in najbolj pošteno priznanje, da omenjena družba v naših gozdovih ni nikdar brezplačno pridobivala lesa in da torej ne obstaja drugi pretendent glede naših gozdov. Zato je po našem mnenju uvedba sekvestracije največja nepravica, zaradi katere smo se tudi že energično pritoževali, vendar na žalost brez uspeha.

Iz odgovora okrajnega urada Kranjska Gora z dne 15. 6. 1855 ni niti najmanj razvidno, kakšne razloge je imela deželna vlada, da je zavrnila naše prošnje za ukinitve sekvestracije. Vsekakor pa moramo pripomniti, da ni res, da območje občine Dovje in Mojstrana spada pod belopeški gozdni kompleks, oziroma da zanj veljajo iste (sekvestracijske) razmere kot za belopeškega. Mi smo bili od nekdaj podlo-

žniki freisinškega škofa in nato državnega gospostva Loka. Vrhovno lastništvo gozdov pripada omenjenemu gospostvu, ki je nam samim prepustilo popolno lastništvo (...).

Temu zapisniku je nato dodan še izvleček iz podobnega zapisnika s prebivalci Gozda, Kranjske Gore in Podkorna, Dovžani pa so nadaljevali: »Višje oblasti so prisluhnile samo lažnim predstavitvam rudarske družbe, da med njo in občinami res obstaja spor, tako da je dosegla uvedbo sekvestracije ter s tem na najlažji in najcenejši način prišla do kuriva za svoje potrebe.

Vendar pa se je v svojih predstavah uštel in samo ona je kriva za uvedbo sekvestracije, od katere ni nobene koristi, ampak samo izčrpava življenjsko moč občin, in če bo to še nekaj časa trajalo, bo pripeljalo do popolnega uničenja našega gospodarskega stanja. Pa prepustimo besedo številkam. Glede na predloženi izkaz okrajnega urada Kranjska Gora o letnih režijskih stroških sekvestracije okrajni urad Kranjska Gora za plače in ostale stroške gozdnega personala porabi 3056 gld letno, torej je režija do sedaj požrla znesek najmanj 27.704 gld. Poleg tega pri kranjskogorskem okrajnem uradu zaradi sekvestracije vzdržujejo diurnista z dnevnicco 1 gld. Če k temu prištejemo še številne poti, stroške in časovne zamude občanov zaradi sekvestracije, ponovno pridemo do pomembnih stroškov, ki prispevajo k našemu propadanju. Nadalje je veliko ljudi naznanjenih zaradi gozdnih kraj, čeprav jih sploh niso zagrešili. To pa se razjasni šele na obravnavah, imajo pa ljudje zaradi tega le poti, stroške in ukraden čas za lon, kar gre z leti zagotovo v tisoče.

Že v preteklem letu je sekvestracijska blagajna okraja Kranjska Gora izkazovala primanjkljaj 8500 gld. Ta zaostanek bo sedaj v glavnem poravnal iz nadomestila za gozdno škodo. Ne glede na to, da nadomestilo gornjega manjka nikdar ne more pokriti, je vendarle samo po sebi razumljivo, da če bodo to nadomestilo res uvedli, bo naša eksistenca uničena. Sicer pa se nadomestilo za gozdno škodo odmerja povsem svojevoljno, tako da nepomembna gozdna kraja pogosto za sabo potegne nesorazmerno veliko nadomestilo.

Na nakazila in dovolila za sečnjo lesa se čaka navadno leto in dan, tako da so kmetje prisiljeni, zlasti ob elementarnih nesrečah, sekati les brez dovoljenja, da se obvarujejo še večje škode. Pri tem bi radi opozorili na pri nas pogoste nevarnosti poplav in na ukrepe, ki jih je glede tega treba opraviti takoj. Seveda pa se s tem izpostavljamo najstrožjemu kaznovanju.

Glede gospodarjenja sekvestracije v gozdovih torej ne moremo govoriti o koristi, temveč se izkazuje le škoda. Če k temu prištejemo še visoke stroške režije, se nazadnje izkaže, da je sekvestracijska uprava velik, potraten institut, od katerega ni koristi. Zato mislimo, da bi jo lahko odpravili – vsaj kar zadeva našo občino, kjer pred uvedbo sekvestracije ni bilo

⁵⁷ Prav tam, a. e. 86, 10. 1. 1863.

⁵⁸ Prav tam, a. e. 86, 30. 8. 1863.

nobenih sporov, in ima samo to delo, da se pase na naših žuljih.»⁵⁹

Če bi oblast prisluhnila argumentom iz zapisnika, bi sekvestracijo v trenutku ukinila, temu pa seveda ni bilo tako, le da se Dovžani tudi niso vdali. 11. januarja 1865 so »ponovno ponovili« svojo prošnjo za izločitev njihovih gozdov in planin iz sekvestracije. Spet je njihov glavni argument, da so bili njihovi gozdovi enostavno vključeni v sekvestracijo belopeških gozdov, čeprav po eni strani v jožefinski glavni knjigi nedvoumno piše, da navedeni gozdovi in planine niso sestavni del belopeških gozdov, ampak so omejeni in označeni povsem zase, po drugi strani pa nikdar niso bili sporni. 30. maja 1865 so jih zavrnilo, češ da deželna vlada ne vidi novosti, zaradi katerih bi sekvestracijo ukinila. Poleg tega bi bilo vsako ravnanje tedaj oteženo zaradi smrti vodje lokalne zemljiškoodvezne in regulacijske komisije, barona Aichelburga.⁶⁰

Prihodnje leto je sledila nova pritožba: »Krajani Dovjega se proti nepravilni sekvestraciji pritožujemo že od vsega začetka, vendar neuspešno. Kako globoko je že vse zašlo, se vidi v vseh časopisih, ki objavljajo vse mogoče izvršbe in prodaje – da se dobrobit ljudstva popolnoma dotolče.

Po zapisniku z dne 4. aprila 1844, ki ga hranijo na okrajnem uradu Kranjska Gora, smo krajani Dovjega enotno privolili v medsebojno razdelitev teh gozdov in določili osnove, kako bo delitev potekala. Kresija je z odločbo z dne 29. maja 1844 to namero potrdila in okraju naročila, da gre pri tem občini dejavno na roko. Razdelitev se je začela, deloma izpeljala, stala več kot 300 gld, potem pa je prišlo nesrečno leto '48 in projekt je zastal (...).« V nadaljevanju sledi že znano razlaganje.⁶¹

Da te pritožbe niso bile poceni, izvemo iz dopisa župana Andreja Vilmana »doktorju«, ki jih je zastopal (24. novembra 1867). Prosil ga je, naj glede plačila 213 gld 33 kr še malo počaka.⁶² Pri takšnih zneskih so bile pritožbe sestavljene na ustrezni ravni. Prav je prišla tudi sveža decembrska ustava iz leta 1867, ki so jo junija 1868 uporabili za promemorijo na c. kr. lokalno zemljiškoodvezno in regulacijsko komisijo v Radovljici. V njej so opozarjali, da je bila politična sekvestracija njihovih gozdov že od začetka (1854) nepotrebna in nezakonita. Po novem so ugotavljali, da je to res tudi glede na § 5 ustave z dne 21. decembra 1867, kjer piše, da je lastnina nedotakljiva.⁶³

Čeprav so Dovžani ves čas zatrjevali, da so njihovi gozdovi popolnoma nesporni, da zaradi njih ne poteka nobena pravda, pa je bilo vendarle več zainteresiranih strani, pred katerimi so morali braniti »svoje« gozdove. Notranje ministrstvo je sekvestracijo odpravilo, sedaj pa je bil na vrsti boj za gozdove

in njihovo delitev. Prvi bolj konkreten sestanek glede delitve gozdov so imeli sredi junija 1868. Na obravnavi so bili c. kr. rudarski erar, gospostvo Bekštajn, rudarska družba Sava in gospostvo Bled, ki so jih zastopali po en pravnik. Občino je zastopalo pet občanov (Alojz Janša, Janez Kosmač, Jernej Janša, Jožef Šetina in Andrej Vilman), njihov svetovalec pa je bil dr. V. Skaria. Skupnega jezika na tej obravnavi niso našli, so pa predstavili vsak svoj pogled in zahteve.⁶⁴

Iz naslednjega leta imamo zapisnik v sporu glede dovških gozdov med c. kr. rudarskim erarjem ter prebivalci Dovja in Mojstrane. Svoje sta očitno zahtevala tudi gospostvo Bled in rudarska družba Sava, ki ju je zastopal doktor Ivan Ahačič.⁶⁵ Gre za zelo obsežno izvajanje, ki pa ga je Zemljiškoodvezna in regulacijska deželna komisija za Kranjsko zavrnila s sodbo z dne 15. marca 1870.

Razsodba zemljiškoodvezne in regulacijske komisije

V zadnji bitki za »nesporne« dovške gozdove so se nazadnje udarili domačini, država in Ruard, svoj lonček pa je pristavilo tudi blejsko gospostvo. Komisija je svojo odločitev podprla z obširno obrazložitvijo, ki obsega dobro avtorsko polo, zato sledi res skrčen povzetek.

Komisija je najprej zavrnila c. kr. rudarski erar, ki je svoje lastninske zahteve izvajal iz rudarskega gozdnega regala, katerega bistvo naj bi bilo, da so vsi visoki in črni gozdovi, kot tudi vse druge nujne rudniške pritikline, brez izjeme pripadale deželnemu knezu in njegovim naslednikom kot državna lastnina. To naj bi razglašala že Ferdinandov in Karlov rudarski red iz leta 1553 oziroma 1575. Vendar pa je razlaga sodbe opozorila, da prvi člen obeh rudarskih redov govori le o gozdovih, ki so pritikline, potrebne za obratovanje rudnikov, ne pa o gozdovih, ki so bili zasebna last.

Nadalje je erar trdil, da bi se tisti, ki bi hotel uveljavljati zasebno lastništvo glede teh gozdov, moral izkazati z avtentično deželnoknežno koncesijo ali z listinami o podelitvi lastnine s strani deželnega kneza. Razlaga sodbe je to zavračala, češ da prav tako malo, kot lahko gozdni rezervat za potrebe delovanja rudnikov v rudniškem redu utemeljuje zahtevo po lastništvu gozdov, tako malo je pravilna trditev rudarskega erarja, da morajo tisti, ki hočejo biti izvzeti iz katedralnega lastništva visokih in črnih gozdov, to dokazovati. Da je šlo v tem izvajanju erarja za *petitio principii* in ker je bila že osnova nepravilna, je bilo takšno tudi vsako nadaljnje izvajanje.

Erar je hotel dokazati lastništvo gozdov nasproti občanom Dovjega, da bi jih lahko sam podeljeval v izkoriščanje okoliškim rudarskim družbam.

⁵⁹ Prav tam, a. e. 87, 1. 4. 1864.

⁶⁰ Prav tam, a. e. 88, 11. 1. 1865.

⁶¹ Prav tam, a. e. 90, 7. 2. 1867.

⁶² Prav tam, a. e. 90, 24. 11. 1867.

⁶³ Prav tam, a. e. 91, 14. 6. 1868.

⁶⁴ Prav tam, a. e. 91, 15. 6. 1868.

⁶⁵ Prav tam, a. e. 91, 20. 9. 1869.

Prav tako je bila v svojih zahtevah zavrtnjena rudarska družba Sava, s Plavžem in Mojstrano, ki je lastništvo nad visokimi in črnimi gozdovi ali (vsaj) pravico do uporabe utemeljevala najprej z domnevnim zgodovinskim dejstvom, da je njihov rudnik obstajal že pred razglasitvijo Ferdinandovega rudarskega reda in da bi torej gozdovi, ki jih je uporabljal ta rudnik, že takrat morali pripasti rudniku (kot njegova pritiklina), ker rudarske koncesije ni mogoče izvajati brez zagotovitve goriva.

V razlagi sodbe so zapisali, da si trditev, da so bili sporni gozdovi še pred uvedbo Ferdinandovega rudarskega reda nedeljiva pritiklina rudarske družbe Sava, Plavž ali Mojstrana, vsestransko nasprotuje in da ni z ničemer dokazana. Dokazano naj bi bilo samo to, da je družba na podlagi podelitev rudarskega sodišča sekala les in postavljala kopišča. Te podelitve rudarskega sodišča pa so dajale samo pravico do začasne uporabe, tako da iz njih ni mogoče izvajati lastninske pravice ne do deželnoknežjih in še manj do zasebnih gozdov.

Uslišano ni bilo niti gospostvo Bled, ki je terjalo za svojo lastnino nepremičnine v katastrski občini Dovje, na desnem bregu Bistrice, ki so bile nadaljevanje njegovega ozemlja. To zahtevo je opiralo na darilne listine, poimensko na tisto z dne 17. februarja 1840,⁶⁶ ki je imela za predmet ozemlje med obema Savama, ter na kupno pogodbo z dne 16. 6. 1858.

Razlaga sodbe je delni lastniški zahtevek gospostva Bled označila kot brezpredmeten. Donacija ne more utemeljevati lastniških zahtevkov, ker gospostvo Bled lastništva ali posestništva niti ne uresničuje niti ne izkazuje. Prav tako v popisu nepremičnin v kupni pogodbi z dne 16. junija 1858, kjer so vse kupljene parcele našteje zelo natančno, o dovških parcelah ni sledi. Od številnih prilog gospostva Bled niti ena ne kaže na lastništvo teh gozdov, prej nasprotno, številne neposredno nasprotujejo zahtevam gospostva. Zahtevki gospostva Bled so torej brez osnove.

Uspeli pa so prebivalci občine Dovje, to je naselij Dovje in Mojstrana, ki so trdili, da so vsa zemljišča v njihovi katastrski občini njihova last, pri čemer so se najprej sklicevali na njihovo lastništvo od pradednih časov, ki je vsebovalo domnevo zakonitih lastnikov in je torej vse ostale lastniške pretendente pozivalo, da svoje zahteve dokažejo na sodišču. Po njihovi predstavitvi naj bi kralj Otakar II. z listino z dne 24. 10. 1274 občino Dovje z vsemi v njeni katastrski občini ležečimi nepremičninami podaril freisinškemu škofu kot posestniku gospostva Loka. To podaritev sta nato potrdila še cesar Sigismund 24. avgusta 1431 in cesar Friderik III. leta 1453. Freisinški škofje naj bi nato vse gozdove in druge nepremičnine podarili v last krajevni občini in fari Dovje, ki obstaja vse od leta 1491, pridržali naj bi si zgolj ribolovno pravico.

Razlaga sodbe je ugotavljala, da lastninski zahtevek prebivalcev Dovja in Mojstrane sicer ni bil listinsko izkazan, vendar pa je gotovo, da je gospostvo Loka, ki mu pripada tudi območje občine Dovje, že več kot 800 let v posesti freisinškega škofa, in sicer na podlagi darovnice cesarja Ota. Gospostvo Loka je območje občine Dovje obravnavalo kot svoj dominikalni okraj in v njem izvajalo jurisdikcijo, vendar pa zemljišč ali gozdov ni nikdar neposredno uživalo, ampak se je vedno omejevalo na izvrševanje nadoblasti.

Čeprav sedaj listinsko ni dokazljivo, da bi gospostvo svojim nekdanjim dovškim podložnikom gozdove podelilo v uporabo, o tem pričajo rustikalne fasije, v katerih gospostvo Loka priznava, da gozdove soseski *prepušča brezplačno*; jasno in razločno torej pričajo o dejanskih pravnih razmerjih, po katerih so bili podložniki lastniki uporabe gozdov in je bilo gospostvo razumljeno le kot vrhovni lastnik. Obstoj tega pravnega razmerja izhaja tudi iz listin freisinškega arhiva, v katerih freisinški škof zase terja le *dominium directum*, ne da bi se mešal podložnikom v *dominium utile*. Kot posledica odprave podložniških vezi je nato samo po sebi odpadlo vrhovno lastništvo gospostva, nekdanje podložniško lastništvo uporabe pa je s tem postalo pravo lastništvo.

Prebivalci občine Dovje imajo torej nesporno lastniško pravico, ki jim je ne more izpodbiti nobeden od ostalih lastniških pretendentov, ker je v fasijah jasno zapisano, da podložniki Dovjega in Mojstrane sečnjo v gozdovih opravljajo skupno, in daleč od tega, da bi gospostvo Loka pri tem podložnike omejevalo zgolj na sečnjo za hišne potrebe. Nobenega dvoma ni, da so prebivalci svojo posestniško pravico vedno izvajali in so kot posestniki tudi priznani, medtem ko rudarska družba ni nikdar zagovarjala lastniške ali posestniške pravice, ampak si je gospostvo Loka oziroma freisinškega škofa le prizadevala predstavljati kot (edinega) pravega lastnika in pod to pretvezo prebivalce omejiti zgolj na servitutno pravico, kljub temu da se gospostvo Loka ni hotelo zvažiti v dejanja, ki bi bila škodljiva za njegove podložnike. Tudi ob uvedbi sekvestracije nihče ni dvomil, da občina te gozdove posestvuje.

Glede na vse ugotovljeno je trditev rudarskega erarja, gospostva Bled in rudarske družbe Sava, da si prebivalci Dovjega prilaščajo gozdove zgolj pod ščitom domnevne servitutne pravice, brez osnove.

Tako je bilo rešeno glavno vprašanje, kdo je lastnik spornih gozdov, zavrtnjena je bila tudi zahteva Sava, da bi bila upravičena vsaj do pridobivanja oglja. Komisija je namreč ugotovila, da sta bili občina in rudarska družba glede dotedanjega sekanja in oglarjenja zgolj v pogodbenem odnosu (družba je za les oziroma oglje plačevala),⁶⁷ iz katerega se ni dala iz-

⁶⁶ Listina se datumsko natančno omenja dvakrat, ni pa razvidno, da bi jo predložili.

⁶⁷ Tako je ohranjena prodajna pogodba iz leta 1852 med Ruardovo Savo in občinskim predstojnikom z Dovjega. Prodali so

peljevati nobena lastninska pravica v korist rudarske družbe.

Za lastnike spornih gozdov so bili nesporno spoznani občani Dovjega, ostala je le še zahteva V. Ruarda glede njegovih servitutnih pravic, ki jih je imel kot posestnik štirih hiš v Mojstrani in je zanje hotel odškodnino.⁶⁸ O tej točki so se dovško-mojstranski prebivalci in V. Ruard sporazumeli čez dve leti. S sporazumom se je Ruard odrekel vseh (nadaljnjih) pravic do drvarjenja, stelje, paše in planinskih pravic v skupnih nepremičninah prebivalcev Dovjega-Mojstrane, ki so mu pripadale iz lastništva hiš št. 25, 26, 28 in 29 v Mojstrani, in sicer v zameno za 40 oralov gozda srednjega donosa na Mežakli.⁶⁹

Nadaljevanje delitve gozdov in Andrej Vilman

Gozdovi so bili torej končno priznani kot last Dovžanov in tako so se lahko ti povrnili k medsebojnim delitvenim sporom, »interni privatizaciji«, s katero so začeli že pred skoraj tridesetimi leti (1844).⁷⁰ Skupne lastnine so se naveličali in glede njene odprave so pred c. kr. okrajnim glavarstvom kot lokalno komisijo zemljiškoodvezne in regulacijske deželne komisije za Kranjsko v Radovljici sklenili dogovor, da se ta lastniška skupnost glede vseh uporab (razen planin, ki bodo še naprej v skupni uporabi) ukine z individualno delitvijo.

Kot osnova in merilo za delitev jim je služila velikost kmetije (status kmetije – cela, polovična, tretjinska ..., kajžarje so šteli za tretjinske kmete), ker se je glede na to velikost izvajala tudi dejanska raba in prispeval zemljiški davek za skupne nepremičnine. Vendar pa so pri tej delitvi, kar zadeva kajže, sodelovale le samostojne kajže, vpisane v zemljiško knjigo. Dva »stanovaleca« gostaških kajž sta bila v svojih zahtevah po solastništvu oziroma pravici do gozdnih služnosti zavržena. Svoje pravice nasproti drugim upravičencem je moral dokazovati tudi mlinar iz Mojstrane, ki je menil, da mu pripada enak del kot vsem drugim upravičnim zemljiškim posestnikom, in to po merilu za tretjinsko kmetijo. Vendar mu je to pravico skupnost odrekala, češ da posestniki mlina nikdar niso prispevali k skupnemu plačevanju davka za skupne nepremičnine; tega od njih sploh niso terjali, ker so menili, da mlinarska posest ni samostojna posest. Regulacijska komisija pa je razsodila, da to odrekanje pravice ne vzdrži, ker da se samo iz okoliščine, da posestniki mlina niso bili nikdar pozvani

k plačevanju davka, pravno ne more izvajati nobena posledica. Tudi dokumenti, ki jih je predložil mlinar, so nedvomno izkazovali, da je bila mlinarska posest samostojna.⁷¹

Nezadovoljnih z načinom delitve je bilo še več krajanov, ki so se zbrali okrog Andreja Vilmana (sina bivšega župana Jožefa Vilmana), zastopal pa jih je dr. Alfonz Mosche iz Ljubljane. Konec oktobra 1878 so se pritožili (podpisanih je 17) zaradi nepravilnosti pri delitvi gozdov 3. in 4. kategorije, medtem ko so delitev 1. in 2. kategorije že opravili. Pritožba se je nanašala na žrebanje in pooblaščenje, sklep pa je bil, da je bila delitev izpeljana v korist največjih kmetov, in sicer na račun kajžarjev in malih posestnikov.⁷²

Februarja naslednje leto, 1879, so »Vilman in družabniki« s pritoževanjem glede delitve gozdov 3. in 4. kategorije nadaljevali na notranje ministrstvo. Po splošnih očitkih nepravilnosti je Vilman prešel h konkretnim primerom. Tako naj bi župan Dovjega Jožef Šetina, ki sploh ni sodeloval v žrebanju, kot cel kmet dobil gozd, ki je vreden najmanj 1000 gld več od tistega, ki ga je dobil Vilman (tudi cel kmet), kar naj bi bilo dokazano s pomočjo izvedenca. Nato je naštel še osem drugih z Dovjega in eno iz Mojstrane, ki tudi niso žrebali, ampak so glede na upravičenost dobili več, kot bi jim pripadalo. To so ugotovili s pomočjo izvedenca in spet je poimensko naštel, da so dobili od 200 do 500 gld (pre)več vredne parcele. Posebno protekcijo pri županu pa naj bi užival Viktor Ruard, ki se je v sporazumu z dne 16. februarja 1872 izkazal kot kajžar in bi torej sodil v kategorijo tretjinskih kmetov, pa je kljub temu dobil gozdni kompleks 40 oralov. Kot smo videli, je bilo to zadnje dogovorjeno v posebnem sporazumu z Ruardom, Vilmanu pa je služilo kot dokaz, na kakšen (pokvarjen) način je potekala delitev.⁷³ Ne moremo reči, da se je povsem motil, da so bogati postopke delitev vodili sebi v prid, vendar vse zveni nekako prepirljivo (sploh za današnja ušesa, ko smo ponovno podučeni, da so bogati uspešni, pritožujejo se pa tako ali tako samo nesposobneži). Andrej Vilman in njegovi privrženci so še naprej nasprotovali županu Jožefu Šetini, ta jim ni ostajal dolžan, obojih pa so bili kajpak najbolj veseli odvetniki.⁷⁴

Kakorkoli že, Andrej Vilman je dočakal lepo starost 93 let – umrl je 7. decembra 1919, tako da je dedič posesti postal kar istega dne v letu rojeni vnuk Andrej (29. 11. 1897), zeta Smoleja pa so malo preskočili.⁷⁵

stoječ les za kuhanje oglja iz svojih gozdov. Pogodba je veljala do konca maja 1858, vsako leto pa bodo plačevali, kolikor bodo posekali. Določili so parcele, na katerih lahko sekajo, in ceno za klaftro (SI_ZAL_JES/0002, a. e. 75, 8. 5. 1852).

⁶⁸ SI_ZAL_JES/0002, a. e. 92, 15. 3. 1870.

⁶⁹ Prav tam, a. e. 95, 16. 2. 1872, št. 172/II.

⁷⁰ Leta 1844 so k delitvi občinskih pašnikov in gozdov s svojimi prispevki spodbujale tudi Bleiweisove *Novice* (št. 37, 38, 42, 44, 46, 47, 48, 50/1844).

⁷¹ Prav tam, a. e. 95, 16. 2. 1872, št. 172/I.

⁷² Prav tam, a. e. 101, 31. 10. 1878.

⁷³ Prav tam, a. e. 101, 28. 2. 1878.

⁷⁴ Prav tam, a. e. 102, 25. 4., 28. 7. in 10. 10. 1879; a. e. 103, 20. 5. in 24. 8., a. e. 104, 7. 9. 1880.

⁷⁵ SI_ZAL_JES/0034, t. e. 43, a. e. 108.

Sklep

V predstavljenem dogajanju v občini Dovje sredi 19. stoletja se je vse vrtelo okrog gozdov. Začelo se je leta 1844, ko so občani do tedaj skupne gozdove sklenili razdeliti na posamezne lastnine. V tej želji po pospešitvi razslojevanja vaške družbe so bili sicer enotni, zapletlo pa se je že pri sami izvedbi, ko njihov dolgoletni, sicer od oblasti postavljeni rihtar večini ni bil več po volji in so ga samovoljno odstavili. S tem se je strinjala velika večina prebivalstva (zbrani podpisi hišnih gospodarjev), ki je bila za to okarana s strani gosposke, saj je bil to poseg v njeno oblastno področje.

Delitev gozdov je zastala v revolucionarnem letu 1848, kasneje pa jo je preprečevala sekvestracija. Stara vaška enotnost in navade, ki so veljale »od zmeraj«, so se ob tem začele krhati. Prvo znamenje je bila gotovo že želja po delitvi skupnih gozdov, za nadaljevanje pa je poskrbel užaljeni bivši rihtar, ki ni hotel več dajati svoje živine na skupno pašo in skrbeti za občinskega pastirja, kot je bilo »od nekdaj« v navadi. Okrog njega so se začeli zbirati drugi nezadovoljniki, stare navade so začele dobivati vedno več nasprotnikov. Tako je aktualni župan zaskrbljen sklical vse občinske odbornike in druge pomembne občinske može, ki so ugotovili, da so navade glede občinske paše še vedno zavezujoče za vse, čemur je pritrdila tudi državna oblast.

Naslednji udarec občinski – vaški – skupnosti je bila sekvestracija občinskih gozdov, kar je pomenilo, da občina ni mogla več prosto razpolagati z njimi. Občinski može so se takšnemu dolgoletnemu stanju uprli, posekali les in skuhalo ogle za občinski račun, vendar jim ga je sekvestracijska uprava zaplenila in na licitaciji prodala rudarski družbi Sava. Temu so se občani množično uprli, zbrali so se praktično vsi prebivalci in preprečili, da bi Sava ogle odpeljala. Za ta upor so bili vaški vodje sodno kaznovani, pri čemer pa ni šlo brez priziva pravičnemu cesarju.

Po končani sekvestraciji so Dovžani in Mojstrani nadaljevali z delitvijo gozdov in delitvami med seboj. Očitki so leteli sem in tja, nazadnje pa je bilo tako kot vedno – in naj se sliši še tako stereotipno: bogati in močni so najbolje poskrbeli zase.

V predstavljenem dogajanju ob delitvi gozdov, plačevanju občinskega pastirja in sekvestraciji se po eni strani izraža enotnost vaške skupnosti najprej pri odstavljanju župana, potem v sklicevanju na stare običaje, zasedanju občinskega odbora, ki je bilo bolj zasedanje vaške skupnosti (in to že v obdobju voljenih občinskih odborov po letu 1851), v pooblastilih soobčanom, ki so jim najbolj zaupali,⁷⁶ nazadnje pa v

vsesplošnem uporju prebivalcev občine oblastnim organom, ko so hoteli zaščititi skupno lastnino.

Po drugi strani je opazen nastop novega »duha časa«, ko vaški povzpeticniki, tako kot povsod, niso bili več zadovoljni s starim izenačevalnim povprečjem, kar najbolj kažeta želja po razdelitvi skupne lastnine in boj za čim večji delež. V takšnih razmerah so izgubljali veljavo stari običaji, vezani na enakopravno skupnost.

Ob tem dogajanju so župani lahko spoznavali stranske učinke demokracije – na eni strani muhavost sovaščanov (nezadovoljstvo z vsakokratnim županom), na drugi pa spreminjanje lastne osebnosti, ko jim je oblast postala nekaj domačega.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko, Kranj
 SI_ZAL_JES/0002 – Občina Dovje-Mojstrana, 1599–1945
 SI_ZAL_JES/0034 – Okrajno sodišče Jesenice, 1830–1994

TISKANI VIRI

- Ergänzungs-sammlung der politischen, Cameral und Justiz Gesetze und Verordnungen, prvi del, Ljubljana, 1836.
 LGBK, 1851 – Deželni zakonik in vladni list za kranjsko vojvodino.
 LGBK, 1859 – Deželni vladni list za kranjsko vojvodino.
 Obči državljanski zakonik, Dunaj, 1811.
 RGB, 1852 – Občni državni zakonik in vladni list Avstrijskega cesarstva.

ČASOPISI

- Kmetijske in rokodelske novice*, 1844.
Slovenski narod, 1872.

LITERATURA

- Mohorič, Ivan: Bohinjski punt. Jeklo in ljudje. *Jeseniški zbornik*, II, 1969, str. 47–72.
 Kačičnik Gabrič, Alenka: »To smemo že tako dolgo.« *Kmečke služnosti in njihova odprava*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2014.

⁷⁶ Pooblastili z dne 7. 3. 1857 (SI_ZAL_JES/0002, a. e. 80) in 19. 11. 1859 (SI_ZAL_JES/0002, a. e. 82) prebivalcev Dovjega in Mojstrane (vseh posestnikov) za osem sovaščanov, da jih zastopajo v vseh civilnih in kazenskih zadevah, in sicer pred političnimi in sodnimi oblastmi, pa tudi v izvenoblastnih zadevah. Res univerzalno pooblastilo.

S U M M A R Y

The Dovje Municipality and its forests

In 1844 the inhabitants of Dovje and Mojstrana decided to divide what had previously been previously common forests into individual properties. In the desire to accelerate the stratification of the village community they were unanimous, but the implementation of the aforementioned decision proved more complicated when their long standing, government-appointed village mayor and judge fell out of favour with the local inhabitants and was arbitrarily deposed. The deposition met with the approval of a vast majority of villagers (the collected signatures of house masters), but to the chagrin of the nobility, which regarded this act as a breach into their domain of power.

The division of forests was brought to a halt in the revolutionary year of 1848 and later hindered by sequestration. The old village community and customs that had been practiced since “time immemorial” began to crumble. The first sign was most certainly the desire to divide the common forest, whereas the embittered former village mayor and judge refused to drive his cattle to common grazing and take care of the municipal shepherd, as had been customary since “time immemorial”. Soon he surrounded himself by an ever growing circle of malcontents who were determined to break with the old tradition. Eventually, the distraught current mayor summoned all municipal councillors and other local notables to establish that the customary common grazing was still mandatory for everyone, a position which was also upheld by the state government.

The next blow to the municipal or rather village community was the sequestration of municipal forests, stripping the municipality of the right to freely dispose of them. The municipal authorities, refusing to tolerate this situation any longer, cut down the trees and burned charcoal for the account of the

municipality, but the sequestration administration confiscated it and auctioned it off to the Sava Mining Company. This caused a major uproar in the local community, which gathered en masse and prevented the Sava Mining Company from taking the coal. The village leadership faced judicial penalty for the revolt, but of course petitioned to the righteous emperor.

After the sequestration the inhabitants of Dovje and Mojstrana continued with the division of forests and mutual relations. Accusations flew in all directions, but in the end everything returned to the way it was before—as stereotypical as it may sound—with the rich and the powerful taking the biggest piece of the pie.

The presented developments surrounding the division of forests, the reimbursement of the municipal shepherd and the sequestration reveal, on the one hand, the unanimity of the village community in deposing the village mayor and judge, invoking old customs, municipal council or rather village community sittings (even well into the period of elected municipal councils after 1851), granting authorisations to most trusted fellow villagers, as well as in a united and general revolt of the entire municipality against the authorities to protect their common property.

On the other hand, the same period witnessed the first visible signs of the new “zeitgeist”, when the village social climbers, just like everywhere else, began to show a growing discontent with the old equalising average, which was best expressed in the desire to divide common property and the scrambling for the greatest possible share. Such conditions undoubtedly also led to the diminishing value of old customs that epitomised equal community.

Amid such developments, mayors were also able to acquaint themselves with the side-effects of democracy: one the one hand, with the capriciousness of villagers (and their discontent with every single mayor) and on the other, with their own personal transformation once they grew comfortable sitting in power.